

DE ARCHEOLOGISCHE WAARDE VAN HISTORISCHE KERKEN EN HUN DIRECTE OMGEVING



informatieblad
ARCHEOLOGIE



Een historisch gegroeide kerksite



Een historisch kappebinte



Opgraving in een kerk met de vondst van onder meer muurresten en graven



Opgraving van een grafkelder in een kerk



Opgraving in een kerk voor de aanleg van vloerverwarming

HISTORISCHE KERKEN EN ARCHEOLOGIE

De meeste kerken hebben een **lange bouw- en gebruiksgeschiedenis** die tot de vroege middeleeuwen of zelfs verder in de tijd kan teruggaan.

Het huidige kerkgebouw is een schakel in deze geschiedenis van bouwen, verbouwen, afbreken en heropbouwen. Een opeenvolging van (bouw)sporen in onder andere het muurwerk, de kappebinten en het interieur vormen hiervan zichtbare getuigen.

Minder bekend, want minder of niet zichtbaar, is dat ook in de **ondergrond** van vele kerken en hun directe omgeving heel wat archeologische resten en sporen van voorgaande bouw- en gebruiksfasen bewaard kunnen zijn, zoals:

- resten van oudere kerkgebouwen en andere bewoning, zoals pastorieën: funderingen, muurresten, vloerlagen, afbraak- en ophogingslagen met bouwpuin ...
- resten van begraving, zowel onder als rond de kerk: menselijke beenderen en schedels, grafkelders, grafkisten, grafstenen ...
- voorwerpen uit het dagelijkse leven: munten, aardewerk ...
- resten en sporen van de kerkhofinfrastructuur: grachten, muren ...

Deze archeologische sporen en resten kunnen niet alleen **belangrijke (en vaak zelfs unieke) informatie** leveren over de oorsprong en de geschiedenis van de kerkstichting, maar ook over de ontwikkeling van de nederzetting waartoe de kerk behoorde.

Doordat deze resten zich in de bodem bevinden, zijn ze onzichtbaar en dus vaak onbekend. Dat maakt ze **extra kwetsbaar** voor allerlei bodemingrepen zoals groenaanplantingen, bouwwerkzaamheden of infrastructuurwerken. Bovendien bevinden ze zich in het kerkgebouw vaak onmiddellijk onder de huidige kerkvloer. Naast menselijke schadeprocessen kunnen ze ook onderhevig zijn aan natuurlijke schadeoorzaken. Denk maar aan de verstoring van archeologische resten door gravende konijnen of mollen, de wortelwerking van planten en bomen, windvallen, erosie, de inwerking van vorst ...

ENKELE TIPS VOOR EEN ARCHEOLOGIEVRIENDELIJK BEHEER

Als eigenaar of beheerder van een historisch gegroeide kerksite kan je bijdragen aan een goede bewaring van het archeologisch bodemarchief – onder de kerk of in de ondergrond van de onmiddellijke omgeving – door:

- graafwerken en terreinwijzigingen te vermijden of tot een minimum te beperken. Voorbeelden hiervan zijn:
 - > het uitbreken en vervangen van de kerkvloer;
 - > het plaatsen of vervangen van vloerverwarming;
 - > het plaatsen van ondergrondse leidingen: elektriciteit, gas, water, riolering ...;
 - > het verstevigen van funderingen;
 - > het aanleggen van parkeerplaatsen, van een drainagesysteem of van waterpartijen; het verharderen van wegen of het heraanleggen van bestrating ...;
 - > het aanplanten van bomen;
- het grondwaterpeil niet permanent te verlagen. Dat is immers nefast voor de bewaring van organisch materiaal zoals houten funderingen en botmateriaal;
- bij het kappen van bomen de boomstronk te behouden.

Ter info: volgens de Vlaamse regelgeving is het verboden om archeologische artefacten, archeologische sites en archeologische ensembles te ontsieren, te beschadigen of te vernielen. Dat heet het passief behoudsbeginsel.

Iedereen die per toeval een archeologische vondst ontdekt, is verplicht om dat binnen de drie dagen te melden aan het agentschap Onroerend Erfgoed: www.onroerenderfgoed.be/nl/digitaal-vondstmeldingsformulier. Archeologen van het agentschap komen dan ter plaatse om de vondst te onderzoeken. Dit onderzoek is gratis.



Aanleg van ondergrondse nutsleidingen



Het kappen van bomen met behoud van de stronk



Onderhoudstip van Monumentenwacht over het onderhoud van funerair erfgoed: www.monumentenwacht.be/publicaties

Als je een stedenbouwkundige vergunning voor werken met ingreep in de bodem of een verkavelingsvergunning nodig hebt, ben je in bepaalde gevallen verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan je vergunningsaanvraag. Dit is een document dat beschrijft welke archeologische erfgoedwaarden aanwezig zijn op het betrokken terrein, welke impact de geplande werken daarop hebben en welke maatregelen noodzakelijk zijn voor een goede omgang met dat erfgoed. De archeologienota wordt opgemaakt door een erkende archeoloog, op basis van een archeologisch vooronderzoek. Als initiatiefnemer van de werken moet je – vóór de aanvraag van de stedenbouwkundige vergunning – de erkende archeoloog aanstellen en draag je de kosten van het archeologisch onderzoek. Aan de hand van een handige beslissingsboom kan je heel eenvoudig nagaan of een archeologisch vooronderzoek in jouw situatie verplicht is. Je kan deze vinden via: www.onroerenderfgoed.be/nl/de-archeologieregelgeving-een-overzicht.

Tip: Is je kerksite beschermd als monument, cultuurhistorisch landschap en/of stads- en dorpsgezicht omwille van archeologische of historische waarde en plan je toelatings- of vergunningsplichtige werken met ingreep in de bodem? Dan vraag je best voorafgaandelijk aan je aanvraag een archeologisch preadvies aan bij de erfgoedconsulenten van de provinciale dienst van het agentschap Onroerend Erfgoed. Zo weet je vooraf of je rekening moet houden met (de kosten en duur van) een archeologisch vooronderzoek en of je hiervoor beroep kan doen op een premie.

Meer info over wetgeving, vergunningen, toelatingen en premies is te vinden op: www.onroerenderfgoed.be

MONUMENTENWACHT, JOUW PARTNER IN BEHOUD EN BEHEER

Monumentenwacht kan je ondersteunen in een archeologievriendelijk beheer van je kerksite. Aanvullend op de bouwkundige en/of interieurinspectie van je gebouw door de monumentenwachters, kan je bij onze adviseur archeologie terecht voor:

- informatie over mogelijk aanwezige archeologische sporen en resten: gebaseerd op een beknopt bureauonderzoek van enkele standaard archeologische bronnen – zoals de centrale archeologische inventaris – en digitaal raadpleegbaar kaartmateriaal;
- een overzicht van de voornaamste bedreigingen en aantastingen: gebaseerd op visuele waarnemingen ter plaatse, informatie uit de standaard archeologische bronnen en uit gesprekken met de eigenaar of beheerder;
- aanbevelingen voor beheer en behoud, met de nadruk op instandhouding en onderhoud, zodat de aanwezige archeologische resten in een zo goed mogelijke toestand ter plekke bewaard kunnen blijven;
- doorverwijzingen naar de bevoegde instanties en organisaties, bijvoorbeeld voor mogelijke premies en voor uitvoerders van archeologisch onderzoek;
- informatie over wet- en regelgeving.

Deze informatie kan ook van nut zijn als je een integraal beheersplan wenst op te maken. Ben je al aangesloten bij Monumentenwacht voor je gebouw, dan hoef je voor deze dienstverlening geen apart lidmaatschap af te sluiten. Deze dienstverlening is gratis, tenzij er een archeologische terreininspectie nodig is. Dan worden deze uren tegen het normale tarief verrekend. Ben je nog niet aangesloten bij Monumentenwacht, neem dan gewoon contact op met de provinciale Monumentenwacht in jouw regio om lid te worden: www.monumentenwacht.be/contact.

Monumentenwacht is een organisatie van de vijf Vlaamse provincies met een ondersteunende koepelvereniging. De organisatie werd opgericht in 1991 om onderhoud te stimuleren en daarmee het behoud van waardevol erfgoed in Vlaanderen te bevorderen. Dit omvat zowel bouwkundig erfgoed en waardevolle interieurs als varend en archeologisch erfgoed. Monumentenwacht streeft naar een integrale erfgoedbenadering, waarvoor er een beroep gedaan wordt op multidisciplinaire inspectieteams. Dankzij de steun van de Vlaamse Overheid en de vijf Vlaamse provincies blijft uw bijdrage in de kosten uiterst beperkt.

Contactgegevens en info over Monumentenwacht: www.monumentenwacht.be

Contactgegevens en info over de archeologische dienstverlening van Monumentenwacht:

nele.goeminne@monumentenwacht.be; +32(0)3 212 29 92

Erfgoedhuis Den Wolsack
Oude Beurs 27 – 2000 Antwerpen
T + 32 3 212 29 50
btw-nr. 0445.321.852
info@monumentenwacht.be
www.monumentenwacht.be


monumentenwacht
Vlaanderen vzw
een initiatief van de Vlaamse provincies

